

CAPITOLUL I

Programul de reforme al guvernării liberale 1907-1910

Parlamentul român a fost profund afectat de impactul, fără precedent în istoria modernă a României, produs asupra conștiințelor tuturor de către răscoala țăranilor din 1907. Aproape întreaga viață parlamentară se va desfășura în următorii trei ani, de fapt, în perioada guvernării liberale, sub imperativul adoptării unei legislații agrare menite a ușura cât de cât situația grea a țăranimii.

Guvernul conservator, aflat la putere în momentul declanșării răscoalei, se dovedea incapabil să facă față noilor împrejurări. Anchilozat în formele vechi, desuete, ale unei doctrine de partid în flagrantă contradicție cu noile cerințe ale vremii, el se vedea nevoit să cedeze puterea Partidului Liberal, oricum mai receptiv și mai interesat în rezolvarea unor probleme de cea mai mare importanță pentru evoluția viitoare a României. La 12 martie 1907, guvernul

conservator condus de Gh. Gr. Cantacuzino și-a prezentat demisia.

În ședința Camerei din 13 martie 1907, președintele noului Consiliu de Miniștri, D.A. Sturdza, a dat citire Mesajului regal prin care au fost numiți noii miniștri. După aceea, primul-ministru a adresat deputaților apelul de a înțelege situația existentă și a acorda sprijin guvernului în împrejurările grele ale desfășurării răscoalei. Își exprima convingerea că numai în acest fel se puteau depăși gravele dificultăți. El susținea că nu era vorba de sprijinirea unui guvern liberal, ci de un guvern al țării, oricare ar fi acesta. Dezordinea, cum numea D.A. Sturdza starea de lucruri existentă ca urmare a declanșării răscoalei, va înceta numai dacă vor fi cu toții de acord să înceteze. Țăranii erau concetățenii celor din Cameră și cu toții laolaltă trebuie să muncească pentru propășirea țării: „*Să le deschidem ochii fraților noștri, astăzi rătăciți și răzvrățiți, că oamenii nu pot trăi nicăiri și niciodată în dezordine*”. În încheiere, primul-ministru făcea apel la solidarizarea tuturor partidelor politice în asemenea momente grele, considerate primejdioase pentru ordinea de stat.

În ședința Senatului din aceeași zi, 13 martie 1907, D.A. Sturdza, după citirea Mesajului regal pentru numirea noului guvern, evidenția gravitatea momentului, făcând apel la solidaritate între partide. Susținea, și în acest for parlamentar, dificultatea sarcinilor guvernului, precum și faptul că numai după restabilirea liniștii se vor putea cerceta cauzele și măsurile de remediere: „*Suntem conștienți că fără ajutorul tuturor cetățenilor, și îndeosebi al Parlamentului, în care Partidul Conservator are majorități covârșitoare, nu*

putem ajunge a restabili ordinea turburată [...]. Luând această hotărâre, nu mai stăm în două câmpuri inimice, ci lucrăm împreună pentru binele și fericirea patriei comune”.

Parlamentarii din cele două Corpuri legiuitoare răspundeau cu promptitudine apelului făcut de primul-ministru, îndeosebi șefii opoziției conservatoare. Astfel, în Cameră, Take Ionescu, considerând că vorbește în numele mării majorități a deputaților, promitea tot sprijinul guvernului pentru restabilirea ordinii și păcii interne. Făcea apel la încetarea luptelor dintre partidele politice în scopul urmărit: „Scăparea patriei”. Guvernul avea de partea sa forța publică și un partid puternic, dar era necesar a avea și sprijinul celorlalte partide și acesta, preciza liderul conservator, trebuia dat în întregime, fără rezerve.

Ion Lahovari, alt fruntaș conservator, susținea afirmațiile lui Take Ionescu, considerând și el solidaritatea absolut necesară. Datoria tuturor consta în a acorda sprijin pentru „stingerea focului”, apoi să se cerceteze cauzele și să se împiedice izbucnirea unor astfel de răscoale în viitor. P.P. Carp promitea că va da concursul guvernului pentru reprimarea răscoalei, dar nu promitea sprijin pentru realizarea reformelor anunțate prin manifestul regal din 12 martie 1907: *„Nu se promit lucruri sub imperiul fricii și sub imperiul răzvrătirii, al teroarei și al rușinii. Lucrurile acestea ating interese multiple, interese mari, interese care ar trebui să fie sacre și d-lor de la guvern, precum ne sunt sacre nouă. În țara aceasta nu avem numai săteni, în țara aceasta avem proprietari, în țara aceasta avem o cultură, în țara aceasta avem o muncă [sic!] care reprezintă o strădanie acumulată a multor decenii și*

care în momentul de față se distruge. Și toate acestea au dreptul la solitudinea noastră". Reformele anunțate nu se puteau acorda în acel moment, dar se vor discuta în alte condiții, după reprimarea răscoalei. P.P. Carp se situa astfel, ca de atâtea ori în trecut, pe pozițiile retrograde ale moșierimii conservatoare, interesate în menținerea vechii stări de lucruri, deosebit de avantajoase pentru ea. D.A. Sturdza lua act cu satisfacție de declarațiile șefilor opoziției cu care-și strângea călduros mâna.

În Senat, lucrurile se petreceau diferit, datorită intervenției dr. C.I. Istrati, savant cu vederi mai înaintate decât mulți dintre contemporanii săi. Luând cuvântul, constata că răscoalele au surprins conducerea țării, momentele fiind de cea mai mare gravitate. Deși țara făcuse reale progrese, „*În lupta noastră de toate zilele, în nevoia ce aveam să mergem tot înainte, se pare că nu s-a dat atenție destulă clasei muncitoare de la țară [...], căci, să nu ne ascundem, este oarecare dreptate în mișcarea de astăzi*”. În atare situație, preciza C.I. Istrati, era mult mai indicat un guvern format din ambele partide politice. Susținea și el că trebuia acordat tot sprijinul guvernului în realizarea reformelor amintite, pentru că acest guvern avea sarcina de a potoli răscoala și a realiza armonia socială prin stingerea urii.

Gr. Tocilescu nu se mai situa însă la înălțimea conceptelor politice ale lui C.I. Istrati, deși era una din personalitățile științifice de prestigiu ale țării. El susținea că va da concursul nelimitat guvernului, considerând răscoala un fratricid: „*nimeni nu s-ar fi gândit că astăzi să fim siliți să înscriem această rușine națională, de a vedea frați cu frați*

sfâșiindu-se, nerespectând nici legi, nici averi, nici drepturi câștigate”.

Mitropolitul primat, mai ponderat, declara că biserica nu face politică, ea predică pacea, se roagă pentru poporeni și-i îndeamnă „*să revie la un sentiment de liniște și pace*”. N. Negri considera că nu era timpul a se cerceta cauzele răscoalei, ci de a da tot sprijinul guvernului, care și-a asumat o grea sarcină. C. Dissescu aprecia și el că nu era timpul vorbelor, ci al faptelor, trebuind realizată o împăcare socială pe termen lung. El se pronunța pentru votarea tuturor legilor propuse de guvern, pericolul fiind foarte mare.

În finalul dezbaterilor a intervenit primul ministru, mulțumind tuturor pentru cuvintele rostite. Guvernul va prezenta două proiecte de legi, anume: o lege pentru amânarea alegerilor comunale și județene și alta pentru suspendarea noilor circumscripții comunale, pentru a nu se produce noi agitații la sate: „*Trebuie să ieșim cu toții victorioși din criza grea în care am intrat. Trebuie să ieșim din boala morală în care ne aflăm*”.

Solidarizarea partidelor în fața primejdiei extinderii răscoalei constituia un fapt împlinit. Take Ionescu, unul dintre liderii proeminenți ai Partidului Conservator, prezenta, într-una din ședințele ulterioare ale Camerei, raportul și proiectul de lege cu privire la dreptul guvernului de a proclama starea de asediu. G.Gr. Cantacuzino, șeful Partidului Conservator, susținea proiectul de lege, fiind primit de Adunare fără discuții. Supus votului, a fost admis cu 121 voturi, contra 1.

Anterior, raportor fiind tot Take Ionescu, se adoptase un proiect de lege pentru desființarea taxei de 5 lei pentru rezerve de porumb în caz

de secetă, și taxa de 15 bani pe decalitru de vin. Politica de concesi este utilizată, în acest fel, concomitent cu cea de forță.

După ce, în precedenta ședință, din 15 martie 1907, regele declarase închisă sesiunea Parlamentului, la 26 aprilie, în fața membrilor săi întruniți în ședința comună extraordinară, primul ministru, D.A. Sturdza, a dat citire Mesajului regal de dizolvare a Corpurilor legiuitoare: „În fața împrejurărilor actuale, un apel la țară fiind necesar, v-am convocat în sesiune extraordinară, pentru a vă încunoștiința că Adunările legiuitoare urmează a fi dizolvate”. Prin mesajul regal, se fixau datele alegerilor: 20, 22, 26, 28 și 30 mai 1907. Parlamentul viitor era convocat în prima sa ședință la 7 iunie 1907. În sesiunea încheiată s-au votat 113 legi, 85 de indigenate; s-au făcut 13 interpelări.

La cele trei colegii, pentru Cameră au fost aleși 183 deputați, iar la Senat 120 de senatori. În prima ședință a Camerei, din 7 iunie 1907, președintele Consiliului de Miniștri a dat citire mesajului regal, în care se amintea despre pacificarea internă, făcându-se apel la deputați și senatori pentru „a stabili un echilibru satisfăcător între păturile sociale, care formează baza existenței statului”. Convocarea în sesiune extraordinară s-a făcut în scopul de a se constitui noile Camere. Se solicita sprijinul parlamentarilor în vederea studierii și aplicării măsurilor preconizate în manifestul din 12 martie 1907. Alături de rege, mesajul a fost semnat de membrii guvernului.

În aceeași ședință, s-a trecut la alegerea organelor de conducere ale noii Adunări a Deputaților. A fost ales președinte provizoriu Victor Antonescu, care a făcut apelul nominal: 162 de

deputați prezenți, 21 de absenți. Secțiunilor verificatoare ale titlurilor noilor deputați le-au fost adresate proteste contra unor alegeri. S-a procedat apoi la împărțirea, prin tragere la sorți, a membrilor Adunării în opt secțiuni de verificare, iar, în continuare la verificarea titlurilor pe județe. În cadrul acestor verificări, Gr.Gh. Cantacuzino a contestat alegerea de la Colegiul III de Olt, unde candidase alături de C. Basarab Brâncoveanu, care a întrunit 1045 voturi, iar el numai 22. Deputații liberali au pus în dezbatere acest caz. G. Panu a contestat punerea candidaturii la colegiul III de Olt a lui Gr.Gh. Cantacuzino, motivând că acesta nu se putea adresa țăranilor, fiind contra reformelor liberale. El a făcut numai demagogie, afirmând în fața țăranilor că s-a retras de la guvern spre a nu vărsa sângele răsculaților, când, de fapt, răscoala a început în timpul guvernării conservatoare. După Gh. Panu, a luat cuvântul I.I.C. Brătianu și a afirmat că *„este un act de curaj mare. Este o adevărată sfidare a opiniei publice și punerea candidaturii d-lui Cantacuzino la colegiul III de Olt și aducerea discuției ei în Parlament”*. Agitațiile întreprinse pentru reușita în alegeri de către partizanii lui Gr.Gh. Cantacuzino denotau lipsă de seriozitate și răspundere, conchidea fruntașul Partidului Liberal. În consecință, a fost proclamat ales C. Basarab Brâncoveanu.

În timpul alegerii noilor organe de conducere, N. Iorga, nou ales în Adunarea Deputaților, adresa o interpelare ministrului de Interne, cerând amnistierea răsculaților arestați, spre *„a închide durerosul capitol social al răscoalelor țărănești”*; comunicarea rezultatului anchetei împotriva celor ce au comis *„fapte reprobabile*

sau criminale, bătăi și asasinate”; părerea guvernului față de problema reformelor și eventual prezentarea unui program în această privință; luarea de atitudine din partea guvernului față de abuzurile și ingerințele electorale, în sensul pedepsirii celor „*vinovați de un ilegal și moral exces de zel*”. S-a luat act de interpelare spre a fi comunicată guvernului.

După terminarea verificării titlurilor în cele 8 secțiuni și validarea noilor aleși, s-a procedat la alegerea președintelui Adunării. Din 144 de deputați prezenți, 142 au votat pentru alegerea lui M. Pherekyde. Ca vicepreședinți au fost aleși: Em. Porumbaru cu 122 de voturi, G. Panu cu 122, 8 secretari și 4 chestori ai Adunării, după care s-a procedat la împărțirea, prin tragere la sorți, a deputaților în 7 secțiuni.

Îndată după terminarea alegerii organelor de conducere, deputații au trecut la dezbaterile și adoptarea primelor măsuri legislative. Primul proiect de lege a fost prezentat de D.A. Sturdza. El se referea la declararea de utilitate publică a rectificării râului Suceava la frontiera cu Austro-Ungaria, dată fiind schimbarea cursului acestui râu în trecut. Em. Costinescu a dat apoi citire mesajului însoțitor al unui nou proiect de lege cu privire la ratificarea măsurilor luate de guvern pentru restituirea taxei de 5 lei pentru porumb în caz de secetă, percepută fiecărui țăran. S-a cerut urgența. A mai prezentat un proiect de lege pentru ratificarea decretului regal din 3 aprilie 1907, referitor la repartizarea de ajutoare pentru daunele provocate de răscoală.

În ședințele următoare ale Adunării au fost adoptate legea cu privire la rectificarea liniei de

frontieră cu Austro-Ungaria pe noul curs al râului Suceava, legea pentru modificarea articolului 30 al legii electorale din 1884, în sensul de a se declara incompatibile funcțiile de primar și ajutor de primar cu cele de deputat sau senator, întrucât creau mari inconveniente în activitatea de administrație locală. Se excepta de la aceasta primarul municipiului București. S-a mai adoptat legea pentru aprobarea unor credite necesare unor lucrări de utilitate publică.

Așa precum fuseseră deja anunțate la începutul sesiunii extraordinare, au fost dezbătute și adoptate și alte legi. Una dintre acestea se referea la ajutorarea din partea statului cu credite pentru daune provocate de războaie. De fapt, era vorba de ratificarea măsurilor întreprinse de guvern ca urmare a dispozițiilor din decretul regal dat la 3 aprilie 1907, referitoare la ajutorarea celor păgubiți cu prilejul războaielor țărănești. În expunerea de motive a proiectului de lege, prezentată de Em. Culoğlu, se justificau măsurile întreprinse deja cu scopul de a nu se periclita dezvoltarea economică. În primul rând, s-a procedat la reglementarea învoielilor agricole, înlăturându-se dificultățile în încheierea lor, apoi la sprijin financiar al celor păgubiți – unii proprietari și arendași aveau resurse suficiente pentru a face față situației după război, alții, însă – nu, nemaiputând continua activitatea agricolă. Deci, pierderi pentru economie. Prin decret, s-au dat dispoziții prefectilor din județele unde războiul a fost mai intens să constate situațiile cele mai grele, numărul celor păgubiți și suma necesară fiecăruia, deschiderea de credite gratuite cu dobânzi de 6%, apoi de 5%, restituibile treptat în curs de trei

Cuprins

Argument	5
Capitolul I	
Programul de reforme al guvernării liberale 1907-1910	7
Capitolul II	
Legislația guvernărilor conservatoare 1911-1913	115
Capitolul III	
Inițierea marilor reforme liberale, izbucnirea Primului Război Mondial și neutralitatea armată (1914-1916)	146
Capitolul IV	
Intrarea în război, retragerea în Moldova și reluarea dezbaterii marilor reforme liberale în anul 1917	157
Capitolul V	
Eșuarea guvernării conservatoare în revizuirea marilor reforme, ratificarea tratatului de pace din 1918 și darea în judecată a guvernului liberal	198